

Spanyol módra

Új börtönök, új módszerek

Spanyolországban a büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése több tekintetben eltér a nálunk megszokottól. Hasonlóan a magyar gyakorlathoz, ott is az igazságügyi tárca irányítja és felügyeli a büntetés-végrehajtás tevékenységét, lényeges különbség azonban, hogy a biztonsági feladatok végrehajtása kívül esik a minisztérium és így a büntetés-végrehajtás kompetenciáján. A biztonsági őrseget a rendőrség, illetve a polgári őrseg adja. A belügyminisztérium alárendeltségében hatezren látnak el a börtönökben ilyen feladatokat. Ez a szervezet végzi a szállításokat, előállításokat is.

A büntetés-végrehajtási szervezet létszáma közel tizenhatezer, összesen tehát huszonegyszázötven felelős a negyvenkétezer fogvatartott büntetésének végrehajtásáért. Ezzel a szervezeti megoldással összhangban a büntetés-végrehajtási testület nem fegyveres szervezet, tagjai köztisztviselők. Jelenleg 56 börtön üzemel, de néhány év múlva 46 lesz.

Az Igazságügyi Minisztériumon belül, melynek összesen mintegy ezer alkalmazottja van, 345-en foglalkoznak börtönügyekkel. Az elmúlt években jelentős létszámbővítésre került sor, az irányító apparátus létszáma 1992-ig száz körül mozgott. A miniszter közvetlen alárendeltségében tevékenykedik a *bv. ügyek főtitkára*, feladatköre nálunk az országos parancsnokéhoz hasonlítható. A következő lépcsőfok a főigazgatók szintje. Az általános büntetés-végrehajtási főigazgató a klasszikus börtönügyi feladatok végrehajtásáért felelős – a sajátos spanyol megoldás miatt nem tartozik ide az őrzés –, így az irányításért, szervezésért, a szociális ügyekért (ezt az elnevezést használják a nálunk szokásos nevelési feladatokra) és az egészségügyi ellátásért.

Az *adminisztratív főigazgatóhoz* tartoznak a személyzeti ügyek, a gazdálkodással, ellátással kapcsolatos feladatok, a beruházási tevékenység, továbbá a fogvatartottak munkáltatása. Ez a három beosztás politikai jellegű, így a választások eredményétől függően cserélődnek a funkciót betöltő személyek. A már említett 345 fős irányító apparátust külön épületben helyezték el. Itt található a vezetők szolgálati lakásai is.

Figyelemre méltó a spanyol büntetés-végrehajtás bérezési rendszere. Lényeges sajátossága, hogy az intézetek nagyságától függően differenciálnak, figyelembe veszik továbbá az iskolai végzettséget és az adott felelősségi szintet. Az illetmény több részből tevődik össze. Ezek a következők: alapilletmény, beosztási illetmény, felelősségi fizetés, ve-

KITEKINTÉS

zetői pótlék, ruhapénz, étkezési hozzájárulás. Példaként egy egyetemi végzettségű igazgató és egy középfokú végzettséggel rendelkező alkalmazott éves fizetése pesetában (100 peseta = 74 forint):

	alapill.	beoszt.ill.	fel.fiz.	vez.p	ruhap.	étk.h..	összesen
igazg.:	1 986 978	1 077 864	1 884 156	396 000	18 228	23 820	5 387 046
alkalm.:	1 257 102	609 408	583 448	0	18 228	23 820	2 492 046

A kedvező anyagi lehetőségek miatt nem jelent különösebb gondot az állomány utánpótlása. A magyar közalkalmazotti vagy köztisztviselői rendszerhez hasonlóan működik az előmeneteli automatizmus – ehhez kapcsolódik a bérrendszer –, így az év elején mindenki pontosan tudja, mennyi lesz az éves jövedelem. Az éves szinten meghatározott illetményeket egyenlő arányban megosztva havonta folyósítják. Ebben az évben 1,8 százalékos béremelést hajtottak végre kb. 5 százalékos infláció mellett.

Az intézeteket befogadó-képességük mértékében kategorizálják s a különbség – ahogy említettük – megjelenik az illetményekben.

Négy kategóriát alakítottak ki, ezek a következők:

Kategória	Létszám
I.	1500 felett
II.	1000 – 1500
III.	500 – 1000
IV.	200 – 500

Számottevően befolyásolja a vezetői jövedelmeket a szolgálati lakás biztosítása. Az intézeti vezetők (igazgató, igazgató-helyettesek) szolgálati lakást kapnak a beosztás betöltésének időtartamára. Lakbért nem fizetnek, csak az üzemelési költségeket kell viselniük. Ez az igazgatói illetménynek mintegy négy százaléka. A minisztérium támogatja az üdültetést, a továbbtanulást.

A spanyol büntetés-végrehajtási szervezet összlétszáma a kisegítő személyzettel együtt 15 971. Megoszlása az alábbi:

bv. tisztviselő	14 298	tanár	340
a minisztériumban	345	szociális munkás	777
intézeti állomány	13 953	felügyelői állomány	9848
igazgató	262	kisegítő személyzet	1673
igazgatóhelyettes		sportfelügyelő/szakoktató	445
(szociológus, pszichológus)	672	eü.-i segéd személyzet	436
eü.-i. személyzet	674	karbantartó	240
adminisztratív		könyhasználat	
állomány	1380	(az elítéltek részére főznek):	552

KITEKINTÉS

Jól szemléltetik a személyzet megoszlásának arányait egy adott intézetben belül a következő adatok:

igazgatási állomány	14
felügyelői állomány	378
ellátás	28
eü.-i állomány	21
nevelés-kezelés	33
munkáltatás	5
összesen :	479

A fogvatartottak nevelése érdekében nagy súlyt helyeznek az elítéltek idejének folyamatos lekötésére. Ennek megfelelően a fogvatartottaknak dolgozniuk kell, a fiatalkorúaknál – 16-21 évesig – kötelező a hiányos iskolai végzettség pótlása csakúgy, mint a külföldieknél a nyelvtanulás. Ezen túl széles körben adnak lehetőséget a kulturális- és sporttevékenységre. Folyamatosan figyelemmel kísérik a hangulatot, a nyári időszak különösen nehéz, ilyenkor a szabadságolások miatt a bíróságok nem dolgoznak, ezt nehezen viselik az elítéltek.

A befogadáskor felméri a szakmai és a kulturális ismeretek szintjét. A külföldieknek kötelező nyelvtanítást; a fiatalkorúaknak szakmunkásképzést; a felnőtteknek tanfolyamokat szerveznek. A képzést a Munkaügyi Minisztérium finanszírozza a minisztériumok közötti megállapodás alapján. A fiatalkorúak száma látogatásunkkor 937 volt, közülük 246-an vettek részt oktatásban.

A fiatal felnőttek (21-25 év) száma 5484 volt. Az előzetes letartóztatottak aránya az összlétszámhoz viszonyítottnak 40 százalék. A nevelési, sport és kulturális feladatokról a főhatóság különböző módszertani segédanyagokat készít, melyet elsősorban a szakképzetlen állomány használhat eredményesen.

Összesen ezren vesznek részt levelező formában a középfokú és felsőfokú oktatásban. A szakképzéshez hasonlóan a Közoktatásügyi Minisztérium anyagilag támogatja az oktatást, a könyveket például ingyen kapják. Közel 500 tanár dolgozik az intézetekben.

A nálunk alkalmazott rendszertől eltérően, a szociális munkásoknak nem csupán közvetlenül a fogvatartottakkal kapcsolatosan, hanem különböző ügyekkel összefüggésben a külső kapcsolatok alakításában is meghatározó szerepük van. A „benti” és a „kinti” szociális munkás egyfajta forgó rendszerben dolgozik, bizonyos idő után a „bentiek” külső feladatokat kapnak, a „kintiek” pedig bemennek az intézetekbe. Valamennyien a büntetés-végrehajtás alkalmazottai. A szociális csoportok tagjai nemcsak az elítéltekkel, hanem a családdal is foglalkoznak. A minisztériumban 23-an dolgoznak ezen a területen.

A társadalmi beilleszkedés összefüggésben lényeges, hogy azok az elítéltek, akik

legalább hat hónapot töltöttek a börtönben – elhelyezkedési problémák esetén – másfél évi időtartamra munkánélküli-segélyben részesülhetnek.

A munkáltatás autonóm szervezetként a büntetés-végrehajtás részét képezi, főbb feladatai: *a fogvatartottak munkáltatásának megszervezése; a szakképzési, szakoktatási feladatok végrehajtása; a munkáltatás feltételrendszerének folyamatos alakítása; üzemek létesítése, fenntartása.* A munkában való részvétel az elítéltek alanyi joga, a büntetés-végrehajtás köteles munkát biztosítani nekik.

Sajátos érdekeltségi rendszert működtetnek: minden ledolgozott két napért egy napot elengednek a büntetésből. A Bv. szabályzat előírja, hogy milyen munkát lehet végeztetni az elítéltekkel. Ennek megfelelően különféle munkalehetőségeket ad az elítélteknek. Ezek: intézetfenntartási munkák; börtönszükségleteket kielégítő tevékenység (például bútorgyártás, ruhagyártás az intézeteknek); bémunka végzése az intézeten belül; bémunka végzése az intézeten kívül.

A bémunkák aránya a börtönszükségleteket kielégítő tevékenységhez viszonyítottn 60 százalék, közel fele-fele arányban dolgoznak az intézeteken belüli, illetve az intézeten kívüli munkahelyeken. A fogvatartottak bérezésben részesülnek, ez az összeg azonban lényegesen kevesebb, mint amit a szabad állampolgárok hasonló munkakörökben megkereshetnek.

Az ilyen munkát végzők aránya viszonylag alacsony, az elítéltek 12 százalékát érinti. Az intézetfenntartási munkáért nem fizetnek bért. Gyakorlatunktól eltérően a munkát vállaló elítéltek ott nem fizetnek tartásdíjat.

Az intézeteket – három különleges biztonságú intézetet kivéve – polgári őrség őrzi. Ezt a három intézetet a rendőrség. Spanyolországban négy terrorelhárító alakulat működik. Kiképzésük, felszerelésük hasonló a nálunk szokásoshoz, azzal a különbséggel, hogy anyagi lehetőségeik kedvezőbbek. Igénybevételük a viszonylag sok terrorcselekmény miatt gyakoribb, mint Magyarországon. A biztonsági feltételek javítását az egységes, jól átgondolt szabvány szerint épített börtönépületektől várják. Az ilyen intézetek építését már megkezdték.

Madridban egy hatszáz személyes női börtönt látogattunk meg, mely egyúttal kórházként is működik. Az intézetben 50 kisgyermekes elítélt tartózkodott. Külön óvodájuk van, az iskoláskorúak kijárnak az iskolába. Öt gyermekre jut egy gondozó. A fogvatartottakat oktatásban és szakképzésben (fodrász, kozmetikus, könyvkötő stb.) részesítik, délelőttönként kötelező jelleggel munkát végeznek. Ezért vagy munkabért, vagy jutalmat kapnak, a végzett munka jellegétől függően. Az elítéltek saját ruhájukat hordják, bekérhetnek televíziót, rádiót stb.

A fogvatartottak között sok a HIV-fertőzött, mintegy 50 százalékuk az. A fertőzötteket nem különítik el, bár fontolóra vették ennek a lehetőségét is. Döntés ez ügyben azonban minddég nem született. Az intézet szervezeti felépítése hasonlít a nálunk megszokotthoz.

Ugyancsak Madridban megtekintettünk egy kétezer személyes férfi börtönt, ahol előzetes letartóztatottakat, 1-2-3-as fokozatú elítélteket tartottak fogva. Itt is sok az AIDS-fertőzött, a tájékoztatás szerint arányuk kb. 40 százalékos. Kötelező szűrést nem végeznek, viszont lehetőség van az önkéntes szűrővizsgálaton való részvétellelre.

Egyébként Európában Spanyolországban legfertőzöttebb a börtönpopuláció. A 42 ezer fogvatartott közül tízezer HIV-pozitív esetet tartanak nyilván. A betegség előrehaladott fázisában mintegy 1500-an vannak, s ennek megfelelően évente 300 elítéltet engednek el a börtönökből, figyelemmel az egészségi állapotuk miatt indokolt kórházi kezelésre. A munkavégzés itt is kötelező, bémunkában kb. 10-12 százalékot foglalkoztatnak, ezek döntően szakmunkások, akik magasabb díjazásban részesülnek.

Az *Alcala der Hernales* a fiatalkorúak börtöne. Már az új elképzelések szerint, típus-terv alapján építették. Az intézetben 192 férfi és 237 női elítéltet is elhelyeztek. Az előzetes letartóztatottak száma 46, közülük 30 nő.

A bűncselekmények szerinti megoszlás a következő képet mutatja:

bűncselekmény	férfi	nő
rablás	101	70
emberölés	19	6
erőszakos közösülés	32	–
kábítószer	66	120

A fogvatartottak között sok a külföldi.

A törvényben meghatározott norma szerint 15 négyzetméter az egy elítéltra jutó alapterület, ami magában foglalja a lakóhelyiségeket, a közösségi helyiségeket, a sportlétesítményeket, kerteket. Ezt a mértéket itt jelentős módon meghaladták, az egy főre jutó átlag 25,5 négyzetméter.

Az intézet lakóegységekből épül fel, amelyek tartalmazzák a közösségi helyiségeket, alvóhelyeket, sportlétesítményeket, kertreszeket. A férfiak és a nők részére biztosítottak egy-egy uszodát. Az elhelyezés rendkívül kulturált, korszerű. Abból az elvi megfontolásból indultak ki, hogy az esztétikus környezet csökkenti az agresszivitást.

A fogvatartottak fegyelmi helyzetével összefüggésben említésre méltó, hogy 8 százalékuk minősül különösen problematikusnak a börtön rendjének betartása tekintetében. Ugyancsak 8 százalékuknál tapasztalhatók agresszív cselekmények, verekedés. Magas arányú a körlet rendjének megsértése, ez 56 százalékos érték.

A kezelési programokkal az iskolai oktatáshoz igazodnak. A programok időbeosztása: de: 9-12, 11.30-13.30, du: 15.00-17.00, 17.30-19.30

Az elítéltek idejének 21 százalékára terjed ki a kötelező foglalkozás, 24 százalékot tesznek ki a különböző sport- és kulturális rendezvények, a fennmaradó idővel szabadon rendelkeznek.

Tekintettel a kábítószerfüggő elítéltek magas számára (45 százalékuk drogos) rendkívül nagy figyelmet fordítanak a gyógykezelésre.

Az intézetben fogva tartottak közül 50-en végeznek rendszeres munkát a börtönben lévő műhelyben. Azokat az elítélteket, akik arra alkalmasak, kiviszik a börtönből sportrendezvényekre, kulturális eseményekre, ifjúsági táborba stb.

A spanyol büntetés-végrehajtás nagy súlyt helyez az egészségügyi ellátásra. a problémák között első helyen a már többször is említett kábítószerfüggőség áll. Számottevő a

KITEKINTÉS

HIV-fertőzöttek száma, a hepatitis (BCE), a szifilisz, gonorrhoea, a tbc jelenti a további gondokat. Az egészségügyi ellátás elsődlegesen a saját kórházakban történik. Speciális betegség esetén hasonlóan a hazai gyakorlathoz, külső kórházban történik a gyógykezelés. Az őrzést a rendőrség végzi.

Tervezik, hogy az adott börtönök körzetében lévő kórházakban létrehozhatnak biztonsági szempontból megfelelő részeket, ahol a kórház általános működését kevésbé zavaró módon lehetne megoldani a kezelésre szorultak biztonságos elhelyezését. Az ellátás anyagi költségeit az Igazságügyi Minisztérium viseli: a büntetés-végrehajtás az AIDS és a hepatitis-fertőzések kapcsán külön anyagi segítséget kapott.

Egészségügyi területen 1188-an dolgoznak. A főbb állománycsoportok a következők:

ápolónők	355
segédápolók	312
segédszemélyzet	88
orvosspecialisták	33
vezető orvosok	54
orvosok	279

A spanyol büntetés-végrehajtás jól kidolgozott, konkrét fejlesztési tervekkel rendelkezik. Intézeteik jelentős része régi építésű, korszerűtlen, nehezen áttekinthető, nem alkalmas a feladatok maradéktalan ellátására.

A másik tényező, amit a fejlesztés során figyelembe vettek, a bűnelkövetők számának dinamikus növekedése. A hosszú távú terv szerint a régi börtönöket folyamatosan lebontják és helyette típusterv alapján újakat építenek. Ez a munka már megkezdődött. 1997-ig 40 börtön megszüntetését tervezik. A börtönök tervezésekor olyan megoldásokat alkalmaztak, amelyek növelik a hatékonyságot. A régi épületekben például az azonos szintű biztonsági körülmények megteremtéséhez magasabb létszámú személyzetre van szükség, mint az újonnan tervezett létesítményekben, döntően az építészeti elrendezés és a megfelelő technikai berendezések alkalmazása miatt.

A fogvatartottak ételmezési normája 500 peseta/nap, azaz 370 forint/nap. A norma kategóriánként és a fogvatartottak állománycsoportjai szerint is differenciált.

Dr. Sunyál Ottó